

Бондар Л. В. – пошукач кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК 37.012:101

ЦІННІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЩАСТЯ У ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядаються філософсько-освітні проблеми опредмечення і розпредмечення освітніх цінностей, детермінованих категорією щастя.

Ключові слова: щастя, опредмечення, розпредмечення, цінність, ціннісні орієнтації, освітній простір.

В статье рассматриваются философско-образовательные проблемы опредмечивания и распределмечивания образовательных ценностей, детерминированных категорией счастья.

Ключевые слова: счастье, опремечивание распределмечивание, ценность, ценностные ориентации, образовательное пространство.

The philosophic-educational problems of objectivation and disobjectivation of values determined by happiness category are discussed in this article.

Key words: happiness, objectivation, disobjectivation, value, value orientations, educational area.

Постановка проблеми. Спектр проблеми цінностей в освітньому просторі, їх осмислення і обґрунтування ніколи не опинявся поза людською екзистенцією та суспільним виміром її актуалізації. Безперечно, що будь-яка філософська школа базується на певній шкалі цінностей, будь-яка філософська система фокусується саме на освітній парадигмі, будь-яке філософствування закінчується проблематикою освіти і цінністю знання.

Ще Аристотель говорив, що людині не просто потрібне життя, воно цікавить людину як місце для її цінностей. До розуміння поняття «цінність» існує багато підходів: їх інтерпретують як певні відношення, ставлення до чогось (П.Власов); як особливо значущі, вагомі ідеї для кожної людини (І. Надольний); як такі об'єкти навколишнього світу, що задовольняють певні потреби (Ф. Щербак, В. Тугарінов); як проміжна, опосередкована ланка між інтересами і потребами (А. Маслоу); як усвідомлений та прийнятний смисл (Б. Братусь) та ін.

Якщо підходити до поняття «цінність» в психолого-педагогічному контексті, то їх співвідносять з бажаннями, потребами та ідеалами особистості, для якої притаманна висока культура, духовність та найбільше – усвідомленість, які належать сфері ірраціонального. Ще І.Кант, розкриваючи принципи практичного розуму, розмежував поняття буття і блага та протиставив сферу моральності як свободи духу – сфері природи, яка підлягає раціональним законам, необхідності. Тобто, вищі цінності буття належать сфері не онтологічного, а екзистенційного.

У випадку, коли категорія «цінність» співвідноситься із категорією «смысл», виокремлюється поняття «ціннісні орієнтації», як регулятора, чинника перетворення цінностей у діяльність. Щодо рефлексії поняття ціннісних установок, то їх природу вчені також трактують по-різному: як процес, результатом якого є виникнення ієрархії цінностей, їх диференціація за значущістю (А. Петровський); як різновид диспозиційних утворень (В. Ядов) або ж система установок щодо дійсності О. Асмолов, Г. Андреева, Ф. Басін, Д. Узнадзе); як загальноприйняті смисли життя (О. Леонтьєв, Д. Леонтьєв) та ін.

Розкриваючи феномен щастя в освітньому проблемному полі, важливо означити регуляторний механізм взаємодії цінностей та ціннісних орієнтацій в структурі даного процесу. Як відомо, система цінностей особистості – це складне, інтегроване утворення. Воно включає в себе різноманітні матеріальні та духовні аспекти. В залежності від того, які з них переважають в структурі особистості, залежить що собою являє ця людина, які її інтереси, потреби, ідеали, прагнення, на що націлена її діяльність і яке місце в цій структурі належить освіті. Загальновизнано, що освіта є соціокультурним

феноменом. Вона теж має певну систему цінностей. Отже, системи цінностей та ціннісних орієнтацій індивіда (суб'єкта освіти) та суспільства (а в нашому випадку освіти загалом) не завжди бувають тотожними, мають різні форми співвідношень між собою. Їх взаєморозвиток проходить через складний шлях, сповнений протиріч та ґрунтується на системі цінностей як особистості, так і суспільства.

Тому ми вважаємо, що коли співпадають ціннісні орієнтації та система цінностей освітнього суб'єкта і суспільних освітніх інституцій, – між ними встановлюються відносини взаємовідповідності, взаєморозвитку та взаємоспівтворчості. Якщо виникає невідповідність або ж суперечності між системою цінностей та ціннісними орієнтаціями суспільства та індивіда – тоді виникають різноманітні типи відносин, а саме: криза, стагнація, нівелювання цінностей, конфлікти і т. п. у взаємовідносинах «людина – суспільство», тобто «освітній суб'єкт – освіта в соціокультурному просторі». Такі відносини не гарантуватимуть виникнення феномену щастя у соціальному вимірі. Скоріш за все, можна буде говорити про цей феномен – феномен щастя – в системі цінностей особистості.

Необхідно зауважити, що категорії «щастя» і «цінності» мають тісний взаємозв'язок. Як зазначав Вольтер: «Нема справжнього щастя без справжніх потреб». Як бачимо, один із основних аксіологічних підходів – потребнісний (С. Аваліані, В. Блюмкін та ін.), де сутність цінностей залежить від людини і від того, яке навколо себе вона створить «поле зацікавленості» та які предмети і явища, ніби намагнітившись, потраплять в це поле. Вчення про цінності з праксеологічної точки зору розглядав С. Аваліані, доводячи, що аксіологія, як наука, більше пов'язана з практичною діяльністю, ніж з теоретичною, на відміну від гносеології та онтології. В. Кудін, Л. Столович та інші також через практичне відношення людини до дійсності розглядають механізм утворення ціннісних уявлень. Вся різноманітність предметів людської діяльності, суспільних відносин, природних явищ, вважають дослідники, виступають в якості цінностей в разі оцінювання їх людьми з позицій добра і зла, правди і брехні, краси і потворства, користі і шкоди, моралі та аморальності, щастя і горя.

Як відомо, ще з древніх часів щастя ототожнювалось то з найвищим благом, то з доброчинністю. На теренах аксіології і до сьогодення існують суперечності щодо диференціації понять «цінність» і «благо». Тобто, дехто з дослідників співвідносять поняття «цінність» та поняття «щастя», хоча і не ототожнюють їх. Вони сходяться в тому, що «цінність» за своєю структурою та змістом більш ширше і складніше поняття, ніж поняття «благо», воно глибше відображає діалектику властивостей предмета, явища та оціночне ставлення до нього. «Благо», вважають вчені, має свій чіткий антипод – «зло», а також існують різні види блага як цінностей, це, зокрема, «добро», «користь» та ін. Тому воно може розглядатися для означення моральних якостей як своєрідних цінностей, тоді як поняття цінність включає в собі дві сторони – матеріальну та духовну [1, с. 6].

В структурі цінностей особистості важливе місце відводиться ідеалу як регулятору і коректору розвитку особистості. Ідеал щастя та ідеал – екзистенційні виміри свідомості, вони існують ірраціонально, хоча мають здатність матеріалізуватись в конкретних проявах оточуючої дійсності. «У тому разі, коли ідеал досягнуто, він перестає бути ідеалом, а стає звичайною реальністю [2, с. 143].

Доволі оригінальний підхід на природу щастя давав український письменник і філософ В. Винниченко. Він стверджує, що щастя, як «річ абсолютна», повинно базуватись на «чомусь постійному і надійному», чим є, як він називає «закон погодженого взаємовідношення елементів буття». «Тільки діюча рівновага... цінностей і погодженість їх між собою і з силами поза нами дає той стан, який ми можемо з повним правом назвати щастям. І з другого боку: розлад цих сил між собою всередині нас, або з силами, що поза нами, неодмінно дає те, що ми називаємо нещастям» [3, с. 175]. Отже, як бачимо, ще на початку минулого століття українська філософська думка шукала сутність щастя через взаємозв'язки внутрішнього із зовнішнім та навпаки. Це підтверджує екзистенційний вимір української філософії, її пошуки софійності буття, який твориться через духовне, що проявляється як «безперервна трансформація ладу ідей в лад речей і зворотне розпредмечення ладу речей в лад ідей, котре здійснюється людською діяльністю» [4, с. 27].

Формування сучасних цінностей освіти відбувається під впливом загальноєвропейських інтеграційних процесів та розгортається у двох напрямках: розвиток співдружності між провідними європейськими університетами (у відповідності до угоди про Велику хартію університетів) та об'єднання в єдине європейське освітнє середовище національних систем освіти і науки на засадах спільних вимог, критеріїв та стандартів. Щодо втілення Болонської системи в практику української освіти, то ми погоджуємося із думкою сучасних науковців, які вважають, що втілюючи в життя дану концепцію, але «не маючи при цьому хорошої матеріальної бази для розвитку самостійної

роботи студентів для засвоєння знань, а також не маючи матеріальних можливостей європейського досвіду праці педагогів» [5, с. 59] проблематично досягти високої якості підготовки спеціалістів різних галузей. Тому потрібно дуже виважено транслювати в українську освіту і культуру західноєвропейські цінності і стандарти, які ментально різняться з національними. Адже це може призвести до феномена так званого «подвійного значення» цінностей, про який застерігав соціолог К. Мангейм. Подвійні цінності можуть призвести до подвійних стандартів моралі, мислення, життя. Тому, зважаючи на ризики глобалізації, необхідно дбати про світ природи, культури, укріплення здоров'я, збереження генофонду нації.

Як відомо, людське «Я» (що є концентрацією особистісних характеристик) виявляється верхівкою загальнолюдських глибин у психіці індивідуума. Адже, ще К. Юнгом було показано, що чим глибше ми занурюємося в психіку індивіда, тим більше постає в ній загальнолюдських феноменів. Ця теза наводить на думку, що центральною фігурою суспільного буття залишається особистість, але з перевагою її трансперсональних цінностей. Це і знаходить вираз у концепції монадності людини, тобто її здатності репрезентувати Універсум.

Цінність принципів монадності полягає у цілісному підході до сутнісних проявів буття, у запереченні будь-якої абсолютизації, в різноманітності форм буттєвого існування. Адже кожен феномен прояву сутності може трактуватись як індивідуальне втілення загального; таким же самим чином і через індивідуальне може розкриватись весь світ як єдине, тобто таке, що спресоване в межах особистості. Що ж до філософії освіти, то концепція монадності досить органічно поєднує людину як цінність, її духовну та матеріальну складові.

Ми вважаємо, що розгляд освітніх проблем сучасності через ціннісно-праксеологічний аспект допоможе розкрити шлях до пошуків гармонії в освітньому просторі, де є диспропорція і дисгармонія між знаннями та інформацією, технологіями і методикою, цінностями та парадигмальними векторами освітнього буття та інше. В центрі ж взаємодій освітніх теорій та практик стоїть людина, якій філософія освіти шукає інноваційну модель. Вона мислиться як така, що перебуває у стані постійного пошуку, спирається не тільки на відповідну мотивацію, але й на здатність самостійно приймати нестандартні рішення. А тому, людиновимірність або антропність щастя в філософсько-освітньому контексті має такі спектри прояву: людина як цінність з її ціннісними орієнтаціями та цілепокладаннями; людина як суб'єкт саморозвитку і самоактуалізації в процесі її соціалізації; людина як цілісність; людина в екзистенційно-онтологічному вимірі.

Як відомо, відстоюючи антропологічний принцип своєї філософії, Л.Фейєрбах доводив, що завдяки людині все надприродне можна звести до природи, і завдяки природі все надлюдське можна звести до людини, спираючись на досвід та історію. Умовою такого підходу є те, що людина є найвищою істотою природи, яка є ні матеріалізмом, ні ідеалізмом, ні фізіологією, ні психологією, а лише антропологією. Відношення людини і природи опосередковується відношенням людини до людини. Тому великою заслугою філософа було твердження, що в ході спілкування та спільної діяльності суб'єкта здійснюється реалізація людиною своєї родової сутності, тобто індивідуальне життя, поєднуючись із родовим, утворює цілісність людських здібностей. В даному контексті можна стверджувати, що Л.Фейєрбах розкриває сенс розпредмечення та опредмечення продуктів культури і сутнісних сил всього людства на свої власні життєві сили, на цілісність своїх здібностей, виконуючи «функції роду».

Людиновимірність філософії Л. Фейєрбаха ґрунтується на любові як універсальному законі розуму і природи, який має бути найвищим і найпершим законом для людини. Намагаючись впорядкувати суспільство людей у відповідності до законів гуманізму, етики і моралі, філософ доводить думку, такі чинники зможуть привести людину до щастя. Саме тому етичне вчення Л. Фейєрбаха – евдемонізм – обґрунтовує прагнення людини до щастя і трактує найвищою практичною першоосновою і поворотним пунктом всесвітньої історії принцип людина людині Бог, який не зовсім можна заперечити і до сьогоднішнього дня. Адже, своїм вченням філософ стверджує конкретну індивідуальність в людині, критикуючи ілюзорні форми свідомості – ідеалізм та релігію.

Необхідно вказати, що К. Маркс, створивши теорію про предметно-практичну, суспільно-історичну сутність людини, вважав її природною істотою особливого роду, вищим продуктом розвитку природи. Адже саме людина здатна до соціалізації, активного перетворення природи згідно своїх ідеалів і устремлінь. Таку здатність Маркс називає практикою, в процесі якої здійснюється «олюднення світу», коли людина, перетворюючи природу та накладаючи на неї суто людські характеристики, робить її фактором людського буття.

Зазначимо, що К. Маркс вважав опредметнення і розпредметнення двома основними

властивостями людської діяльності. З одного боку – людина матеріальна істота і їй властиво діяти предметним чином, тобто її праця носить предметно-чуттєвий характер. Виходячи з цього, людина керується матеріальними потребами, визнає матеріальні цінності і кінцевим продуктом опредметнення є матеріальне, предметне втілення процесу праці, перетворення властивостей живого процесу діяльності суб'єкта в об'єкт.

З іншої сторони – людська діяльність має ще й ідеальну, духовну сторону, а значить – і цілком протилежний зміст – «розпредметнення – зворотний перехід від предметності в живий процес, в дійову здатність, це процес освоєння суб'єктом предметних форм культури, а завдяки їм – також і природи» [6, с. 225]. Отже, в процесі розпредметнення проходить освоєння соціального досвіду людства, інтеріоризація предметних форм у внутрішній зміст світу людини, її власних сил і можливостей в момент живої праці.

Зазначимо, що наскрізною ідеєю реалізації освітніх можливостей, світоглядною та методологічною умовою корегування освітніх моделей виступає ідея єдності освіти і культури. Адже культура, за визначенням Хайдеггера, формує вищі якості людини з погляду вищих сенсів. Культура є своєрідним провідником взаємин суспільства і людини, а людина є «стрижневим перетином» суспільства і культури. Своєю освітньою індивідуально-творчою діяльністю людина створює світ цінностей і культури, тобто розпредмечує цінності.

Основними принципами формування духовної культури суспільства і освітніх горизонтів особистості є поняття духовність і народність, які об'єднуються в загальнолюдські та національні цінності. В. Горський зазначає, що «шлях кожного народу – це драма, в якій гартується й формується дух і неповторне обличчя нації. Тим то пробудження неможливе без осмислення історичного шляху народу. Адже дух постає внаслідок розпредмечування об'єктивного змісту культури як творче начало життєдіяльності, як потенціал її предметної активності» [7, с. 12]. Тому на освіту покладено одну із найважливіших функцій – творення духовності нації через відкриття «культурно-онтологічної» перспективи (С. Кримський), а також виявлення та активізації предметного поля ціннісно-сислової діяльності. Культура включає в себе соціально-перетворюючу діяльність людини і суспільства в сферах буття та свідомості, діалектично поєднуючи процеси опредметнення і розпредметнення.

Суспільна сутність людини, проявляється у її стосунках, взаємовідносинах з іншими людьми. Пізнаючи світ і себе як частину світу, вступаючи в різноманітні відносини з людьми, відносини, що задовольняють її матеріальні і духовні потреби, дитина включається в суспільство, стає його членом. Проте, саме культура дає особистості можливість скористатися найкращими взірцями соціального досвіду минулого, не починаючи все спочатку. Адже в предметному середовищі, в соціальному досвіді людства містяться джерела людської діяльності. І через розпредметнення форм культури відбувається також і розпредметнення суб'єктності індивіда, зміни в його особистісних якостях. Для того, щоб загальне, як найважливіша якість предмета культури, стала надбанням індивіда, він повинен повторити ту діяльність людей минулого покоління, завдяки якій це загальне було об'єктивоване у якість предмета культури. Передача досвіду та елементів людської культури традиційно відбувається через систему освіти.

Як відомо, через осмислення, засвоєння, творення і передачу людиною вищих цінностей в процесі життєдіяльності відбувається процес персоналізації особистості. Творення особистості і її персоналізація найбільш повно може здійснюватись в освітньому середовищі, яке виступає онтологічною основою для цього процесу. Як зазначає С. Аверінцев, персоналізм наполягає на «перевазі свідомості, тобто внутрішнього життя, інтимного й особливого відношення людини з собою» [8, с. 246]. Тому освітній простір має стати тією багатовимірною безперервністю, в якій людина матиме можливість реалізуватись через конкретне багатство дійсності й різноманітність ідеальних можливостей, що не мають ні однозначного, ні одноразового вирішення.

Ми вважаємо, що особистість людини в освітньому просторі є тією «опредметненою причиною», завдяки якій формуються вищі цінності і смисли життя, тобто формується вектор соціалізації особистості. А з іншої сторони – особистість – це є «наслідок розпредметнення» духовних, культурних цінностей, який формує екзистенційний вектор її буттєвості в царині освітніх тенденцій, інновацій, технологій і т.п.

Характеризуючи таку здатність суб'єкта, як відтворювати себе в предметному світі, тобто самореалізуватись, варто зазначити, що через внутрішнє, а саме – дух – здійснюється розпредмечування світу через творчу особистість. На це вказує С. Кримський: «дух як безперервна трансформація ладу ідей в лад речей і зворотнє розпредмечування, котре здійснюється людською діяльністю» [4, с. 27]. Рольова структура діяльності особистості та різноманітні символи форм буття,

які об'єктивуються через особливі форми рефлексії, спонукають до творення духу, як «трансформаційного процесу взаємопереходів суб'єктивного і об'єктивного, універсального й ідеального, формоутворення і смислоутворення» [4, с. 27]. Не можна розділити дух та особистість, який іманентно їй присущий. Тому особистість у своєму «Я» може виступати монадним утворенням, вона здатна розпредмечуватись, тобто вмщати в собі весь універсум, «стискати» його в буттєво-екзистенційних обрисах індивідуальності.

Необхідно вказати, що саме в діяльності і через діяльність філософія щастя особистості персоніфікується шляхом опредметнення та розпредметнення загальнокультурних освітніх цінностей щодо себе, а чи щодо інших людей. Адже, як ми довели, особистість є «соціальним транслятором» освітніх цінностей, а для цього необхідно бути самодостатнім, усвідомлювати свою цінність з-поміж інших людей, а також щодо себе самого. К. Ясперс вважав, що в питаннях про буття не можна дати однозначної відповіді, адже «людина завжди більше того, що вона знає про себе... Існування людини – не кругообіг, що просто повторюється в поколіннях, і не ясне існування, що відкриває себе» [9, с. 378]. Тому для розкриття своїх потенцій людина має бути рухливою та діяльною, проте всяка дія повинна проходити через призму смислодоцільних загальнолюдських цінностей.

Ще в середині минулого століття М. Горкгаймер застерігав проти бездумної технократизації людини і тих знань, які вона здобуває. Адже «з розширенням горизонту мислення та дії через технічні знання, починає зникати автономія одиничного суб'єкта, зменшується його здатність протистояти зростанню апарату масового маніпулювання, сила його фантазії, його незалежне судження» [10, с. 201], тобто людина починає втрачати свою гуманну людську сутність, виникає небезпека бути додатком до великого маховика індустріального поступу. Цей «поступ загрожує знищити ту мету, яку він мав здійснити – ідею людини». Таку ситуацію можна розглядати двояко: або «необхідною фазою загального поступального розвитку суспільства», або ж «шляхом до тріумфального відродження нового варварства» [10, с. 201].

Американський футуролог О. Тоффлер в книзі «Футурошок» (1970 р.) відзначає, що однією із особливостей «суперіндустріального суспільства» є те, що зв'язки людей з речами стають короткочаснішими, а це, в свою чергу, впливає на поведінку і свідомість людини. Формується цілий пласт «культури викидачів», яка знищує на ментальному рівні внутрішні цінності особистості, а також її об'єктивіацію у соціумі, співмірність із духовними орієнтирами гуманності.

А тому ми вбачаємо велику місію освіти у формуванні суспільно значущих смислів для особистості. Суспільство, мета якого створення сприятливої атмосфери для індивіда, створює перепону для духовної деградації, відчуження культури від людини, втрати сенсів буття та екзистенції.

Отже, ціннісно-змістовою основою освітнього процесу і пошуків щастя у ньому має бути культура, особистість як суб'єкт саморозвитку, смислокультурні знання в цілісності духовного досвіду українського народу, його традицій, які на вістрі часу продукують історико-культурну реальність у взаємодії з досвідом інших культур та інноваційні технології. Щастя в освітньому просторі має стати показником цілісності, самодостатності та дієвості освітніх взаємодій, практик, технологій, в цілому – єдиної екзистенційної реальності національної освіти, яка оточує індивіда і за посередництвом якої той, хто навчається зможе пізнати інші соціокультурні реальності та цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блюмкин В. А. Мир моральных ценностей. – М.: Знание, 1989. - С. 6.
2. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації /А. А. Кавалеров. – Одеса: Астропринт, 2001. – 224 с.
3. Бычко И. В. Ницше в Украине // Философ. и социологическая мысль. – 1994. – № 9-10.
4. Крымский С. Б. Философия как путь человечности и надежды. – К.: Курс, 2000. – 308 с.
5. Пунченко О. П. Філософія: навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.]: 2-ге, перероб / О. П. Пунченко, О. М. Черниш. – Одеса: Астропринт, 2006. – 424 с.
6. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – С. 430 – 435.
7. Горський В. С. Україна в історико-філософському вимірі // Філософ. і соціолог. думка. – 1993. - №2.
8. Аверинцев С. С. Два рождения еврейского рационализма // Вопросы философии. – 1989. - №3. – С. 3 – 14.

9. Ясперс К. Смысл и назначение истории. // Пер.с нем. – М.: Республика, 1994. – 527 с.
10. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. Передмова до німецького першодруку. (переклад з німецької М. Култаєвої) / Філософія освіти 2 (4) / 2006, с. 198 – 234.

Бондаренко А.В. – аспірантка кафедри філософії та соціології державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

УДК: 172.12

ПРАВОВОЙ НИГИЛИЗМ КАК ДЕФОРМАЦИЯ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем не лише правознавства, але й всієї правової сфери сучасного українського суспільства. Автор аналізує причини правового нігілізму, водночас пропонуючи ряд рішень поставленої проблеми.

Ключові слова: правовий нігілізм, правова свідомість, цивільне суспільство, правова держава.

Статья посвящена рассмотрению одной из актуальных проблем не только правоведения, но и всей правовой сферы современного украинского общества. Автор анализирует причины правового нигилизма, одновременно предлагая ряд решений данной проблемы.

Ключевые слова: правовой нигилизм, правовое сознание, гражданское общество, правовое государство.

The article is devoted to one of actual problems of jurisprudence as well as to all legal sphere of modern Ukrainian society. An author analyses the reasons of legal nihilism, and also offers the row of decisions of this problem.

Key words: legal nihilism, legal awareness, civil society, jural state.

Цель статьи. Становление гражданского общества и правового государства в Украине характеризуется преобразованием всех сторон социального бытия и предполагает обновление идей и принципов, образующих в совокупности идеологическую базу правосознания украинского общества. Однако анализ качественных характеристик состояния и тенденций развития современного правосознания свидетельствует о том, что способность общества на сознательном уровне соблюдать законы, признавать и уважать права и интересы различных субъектов общественных отношений нередко находит неадекватное отражение на практике, что является следствием существования и проявления различных форм деформации правового сознания.

Одной из таких форм деформации правового сознания является правовой нигилизм - феномен, негативно воздействующий на состояние законности, общественного порядка, развитие позитивной активности личности. Данное обстоятельство делает исследование правового нигилизма актуальным и своевременным, притягивая к нему внимание специалистов из разных областей гуманитарного знания.

В настоящее время проблема правового нигилизма очень остро обсуждается юристами и журналистами на страницах юридических газет и журналов (И. Богословская, А. Данилов, Г. Палийчук и др.), политологами и психологами в профессиональных журналах, монографиях и в научных сборниках (Н. И. Матузов, В. А. Туманов, О. Ф. Скакун, Н. И. Овчаренко, Е. В. Бугачевская, Н. М. Каретко, А. В. Левентюк). Интересна эта тема и философам, как правоведческого, так и социального направлений современной философской мысли (Головатий С.П., Коваленко Н.Ю., Волошенко А.В. и др.). Однако далеко не все аспекты данной проблематики уже освещены, многие из них еще ждут своих исследователей.

Как показал анализ литературы, посвященной исследованию правового нигилизма, данный